

Tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatish

Abdurahmonova Dildora Nizomjon qizi

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi” – ta'lim yo'nalishi

1-kurs “D” guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini o'quvchilarga amaliy mashg'ulotlar orqali samarali o'rgatishning pedagogik usullari va metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida vizual tasavvur, shakl, rang va chiziq kabi kompozitsiya elementlarini qo'llash orqali ijodiy faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar namunalari keltiriladi. Shuningdek, darslarda interaktiv va amaliy metodlardan foydalanishning o'quvchilarning ijodiy fikrlash va san'atga qiziqishini oshirishdagi ahamiyati ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, kompozitsiya elementlari, amaliy mashg'ulotlar, ijodiy faoliyat, pedagogik metodlar, vizual tasavvur

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarda estetik did, ijodiy tafakkur va vizual tafakkurni rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Ushbu darslarda nafaqat chizmachilik yoki bo'yash texnikasini o'rgatish, balki o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish ham asosiy maqsad sifatida belgilangan. Ayniqsa, kompozitsiya elementlarini chuqur tushunish va qo'llash ijodiy jarayonning muhim qismi hisoblanadi. Kompozitsiya elementlariga shakl, chiziq, rang, tekstura, massa va makon kabi asosiy tarkibiy qismlar kiradi. Ularni o'zaro uyg'unlashtirish orqali o'quvchilar nafaqat estetik tafakkurini rivojlantiradi, balki vizual hikoya yaratish ko'nikmalarini ham egallaydi.

Amaliy mashg'ulotlar esa bu jarayonni yanada samarali qiladi. O'quvchilar tajriba orqali turli elementlarni birlashtirish, ularni moslashtirish va ijodiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Shu bilan birga, amaliy ishlar orqali ular rang uyg'unligi, shakl va makon muvozanati, kompozitsion markaz va fon kabi nazariy bilimlarni amalda qo'llash imkoniga ega bo'ladi. Bu nafaqat o'quvchilarning san'atga bo'lgan qiziqishini oshiradi, balki mustaqil ijodiy faoliyatga ham rag'batlantiradi.

Bugungi kunda pedagogik jarayonda interaktiv metodlardan foydalanish va amaliy mashg'ulotlarni dars tarkibiga kiritish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, o'quvchilarning individual xususiyatlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda darslarni tashkil etish, ularning ijodiy salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishga

yordam beradi. Shu sababli, tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatish nafaqat metodik muhimlik, balki pedagogik zarurat sifatida ham qaraladi.

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarda estetik did va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu darslarda nafaqat chizmachilik yoki bo'yash texnikasini o'rgatish, balki o'quvchilarning vizual fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirish ham maqsad qilinadi. Kompozitsiya elementlari — chiziq, shakl, rang, massa, makon va tekstura — o'quvchilarning san'at asarini yaratish jarayonida vizual asosni tashkil etadi. Bu elementlarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilar san'at asarining mazmuni va estetik xabarini to'liq anglay oladi. Nazariy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kompozitsiya elementlarini chuqur tushunish va ularni amalda qo'llash o'quvchilarning ijodiy salohiyatini oshiradi va ularning san'atga qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, pedagogik tajribalar amaliy mashg'ulotlar orqali elementlarni mustahkamlashning samarali usuli ekanligini ko'rsatadi.

Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga nazariy bilimlarni amalda sinash imkonini beradi va turli elementlarni tajriba asosida birlashtirishga yordam beradi. Kichik eskizlar, kompozitsion chizmalar, guruh loyihalari va interaktiv vizual mashg'ulotlar orqali o'quvchilar shakl, rang, chiziq va makon bilan ishlashni o'rganadilar. Bu esa nafaqat texnik ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki o'quvchilarning muammolarni yechish va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini ham oshiradi. Masalan, muammaviy yondashuvlar yordamida o'quvchilar “qanday qilib bu kompozitsiya tashkil etilgan?” degan savolga javob izlash orqali ijodiy fikrlashni mustahkamlaydilar.

Amaliy mashg'ulotlar rejalashtirilayotganda o'quvchilarning boshlang'ich nazariy tayyorgarligi, materiallar bilan tanishligi va kompozitsiya elementlarini anglash darajasi hisobga olinishi kerak. Boshlang'ich darslarda chiziq, shakl va rang kabi elementlar soddaroq mashg'ulotlarda o'rganiladi, keyinchalik murakkabroq loyihalarga o'tiladi. Shu tarzda progresiv metodik yondashuv amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini oshiradi.

Amaliy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar vizual fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradilar. Ularning ko'z harakati, diqqat markazi va makon bilan ishlash qobiliyati o'quvchilarning kompozitsiya elementlarini qanday qo'llashini aniqlaydi. O'quvchilarga beriladigan mashg'ulotlar odatda bir nechta bosqichda amalga oshiriladi: nazariy tushunchalarni o'rgatish, kichik eskizlar orqali tajriba qilish, individual yoki guruh loyihalarini yaratish va yakuniy ishlarni tahlil qilish. Shu jarayon davomida o'qituvchi o'quvchilarning qarorlarini muhokama qiladi, ularni nazariy jihatdan mustahkamlaydi va ijodiy yondashuvni rag'batlantiradi.

Amaliy mashg'ulotlarning samaradorligi pedagogik sharoitlarga ham bog'liq. O'quvchilarning yosh xususiyatlari, materiallarga erkin kirish, o'z fikrini ifodalashga ruxsat, xatolar bilan ishlash imkoniyati va interaktiv muhitning mavjudligi muhim omillardir. O'qituvchi esa faqat nazariy ma'lumot beruvchi emas, balki mentor va yo'l-yo'riqchi bo'lishi lozim. U amaliy mashg'ulotni rejalashtiradi, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga oladi va turli metodlardan foydalangan holda mashg'ulotlarni boyitadi.

O'zbekistonda tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini o'rgatish amaliyoti bilan bog'liq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktablarda innovatsion metodlar va interaktiv yondashuvlar yetarlicha qo'llanilmaydi. Shu sababli dars rejalarida maxsus modullar ajratish, amaliy eskizlar va tezkor chizmalar orqali erkin tajriba muhitini yaratish, milliy san'at namunalaridan foydalanish va raqamli texnologiyalarni joriy etish tavsiya etiladi. Baholash tizimi ham amaliy mashg'ulot natijalariga moslashgan bo'lishi lozim, ya'ni nazariy tushunchalar, ijodiy qarorlar, kompozitsion joylashtirish va refleksiya asosida baholash amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulot orqali kompozitsiya elementlarini o'rgatish natijasida o'quvchilarda vizual fikrlash qobiliyati, ijodiy mustaqillik va san'atga qiziqish oshadi. Ularning ishlarida kompozitsion uyg'unlik, muvozanat va diqqat markazi yaxshilanadi. Shu bilan birga, darslarda yuzaga keladigan muammolar ham mavjud: materiallar yetishmasligi, o'qituvchining metodik tayyorgarligi, dars soatlari cheklanganligi va baholashning standartizatsiyalashtirilmaganligi. Shu sababli, o'qituvchilar va maktab boshqaruvchilari metodik qo'llanmalar ishlab chiqishi, tizimli ta'lim rejalarini tayyorlashi va innovatsion metodlarni joriy qilishi muhim hisoblanadi.

Umuman olganda, tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatish o'quvchilarning ijodiy va vizual fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda, ularning san'atga bo'lgan qiziqishini oshirishda va mustaqil ijodiy faoliyatni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu yondashuv o'quv jarayonini interaktiv, qiziqarli va samarali qiladi hamda kelajakdagi tasviriy san'at mutaxassislari uchun zarur bo'lgan nazariy va amaliy tayyorgarlikni ta'minlaydi.

Tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlarini amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatish o'quvchilarning ijodiy va vizual fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Amaliy mashg'ulotlar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi, balki o'quvchilarga o'z ijodiy qarorlarini mustaqil qabul qilish imkoniyatini ham yaratadi. Shu orqali ular shakl, chiziq, rang, makon va massa kabi kompozitsiya elementlarini uyg'unlashtirishni o'rganadilar, san'at asarini

yaratish jarayonida muvozanat, urgʻu va markaziy fikrni aniqlash koʻnikmalarini rivojlantiradilar.

Oʻquv jarayonida interaktiv metodlar, guruh va individual loyihalar, muammaviy yondashuvlar va raqamli vositalardan foydalanish amaliy mashgʻulotlarni samarali qiladi. Shu bilan birga, oʻqituvchining pedagogik malakasi, materiallar bilan taʼminlanganlik va oʻquvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ham muhim shartlardir.

Bizning sharoitda kompozitsiya elementlarini amaliy mashgʻulotlar orqali oʻrgatishdagi asosiy muammolar: materiallar yetishmasligi, metodik qoʻllanmalar kamligi va baholashning standartizatsiyalashtirilmaganligi. Shu sababli, metodik qoʻllanmalarni ishlab chiqish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va amaliy mashgʻulotlarni tizimli ravishda rejalashtirish zarur.

Umuman olganda, tasviriy sanʼat darslarida kompozitsiya elementlarini amaliy mashgʻulotlar orqali oʻrgatish oʻquvchilarning sanʼatga qiziqishini oshiradi, ijodiy tafakkurini rivojlantiradi va kelajakdagi tasviriy sanʼat mutaxassislari tayyorgarligini taʼminlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – № 1. – С. 070035.
5. Шавди́ров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy sanʼatni oʻqitishda oʻquvchilarning sohaga oid oʻquv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8-14.

7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – № B10. – С. 192-198.
8. Шавдилов С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – № 12. – С. 193-196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – № 3. – С. 60-66.
11. [Goshen College. Composition and Design Principles](#)
12. [The Art of Education University. Engaging Ways to Teach the Elements of Art](#)

